

VLADIMIR VOLKOFF

DEFECTELE DEMOCRATIEI

**De ce nu sunt decât
pe jumătate democrat**

ANTET

PREFAȚĂ

Vladimir Volkoff s-a născut la Paris în 1932. Este diplomat al Sorbonei și al Universității din Liège. A servit între anii 1957 și 1962 în armata franceză și a predat atât la universități din Franța cât și din Statele Unite, unde a locuit între anii 1966-1993.

Pasiunea sa pentru războiul psihologic și, în special, pentru dezinformare a luat naștere în 1958, pe când era elev ofițer la Școala Militară de Infanterie din Cherchell, programul de trageri, marșuri și curățenie fiindu-i întrerupt de o ciudată conferință: „- Sînt comandantul Coignet, de la Școala așa-zisă superioară de război.” După această prezentare mai curînd ironică decît cazonă, comandantul a început să le vorbească tinerilor militari despre arma psihologică. Conferința a durat patru ore. Volkoff a fost, după cum mărturisește chiar el, singurul ofițer din efectivul de 700 care a rămas în sală pînă la capăt, urmărind cu atenție expunerea. La „liberare”, niște colegi răutăcioși au adus pe scenă un băț, pe care în aplauzele generale l-au botezat „Arma psihologică”.

Trecînd peste toate acestea, tînărul a fost fascinat de amestecul de manipulare, minciună și adevăr, propagandă și cunoaștere psihologică pe care îl implica acest domeniu militar de pionierat la vremea respectivă. Curiozitatea s-a transformat în pasiune, iar intuiția unui viitor al acestei arme i-a adus lui Volkoff un post în cadrul Biroului 5, care avea ca scop răspîndirea unei opinii favorabile asupra prezenței franceze în societatea algeriană. Pe scurt, manipularea opiniei publice algeriene. Scopul final al muncii acestui Birou ciudat era instalarea în posturi politice esențiale a Corpului de cadre al tineretului algerian, o elită special pregătită, favorabilă Franței. Din păcate pentru autor, conducerea armatei franceze nu se lăsa convinsă de necesitatea acestui birou și, în 1958, acțiunea a fost sabotată la nivel guvernamental. După cum remarcă autorul cu tristă ironie, din toată pregătirea și din tot entuziasmul nu i-a mai rămas decît o beretă cu panglici verzi, culoare judicios aleasă, fiind preferata musulmanilor. Poate istoria Algeriei și a implicării franceze ar fi fost cu totul alta dacă acțiunea ar fi fost dusă la capăt...

Descoperirea scrierilor lui Roger Mucchielli a menținut viu interesul lui Volkoff pentru această chestiune. Observînd cu judiciozitate că sovieticii utilizau cu real succes tehnicile dezinformării și manipulării, analizînd Revoluția rusă și exploatarea politică a războiului din Vietnam - cel mai mare eșec american în domeniul propagandei și al războiului psihologic, Volkoff a ajuns la convingerea următoare: „într-un mod de-a dreptul genial, Mucchielli devenise conștient de o transformare radicală în arta războiului”. Din păcate, în momentul respectiv, doar rușii sesizaseră schimbarea și foloseau eficient noua armă. Tema exercita asupra sa o atracție atât de puternică încât în 1979 a publicat un roman a cărui acțiune se desfășura în lumea informațiilor, intitulat **”Reîntoarcerea”**. Succesul răsunător a făcut ca romanul să ajungă în mâinile celebrului Alexandre de Marenches, directorul Serviciului de documentare externă și contraspionaj (S.D.C.E.) - Sdêke, în limbajul celor care lucrează acolo. După o discuție preliminară cu directorul temutului serviciu, Volkoff a putut trage următoarele concluzii: spirit luminat, descoperitor al lui Sun Tzu, Marenches era convins de două lucruri simple: în

primul rând acela că inamicul (adică URSS) ducea un război psihologic contra Occidentului și în al doilea rând că cea mai bună apărare ar fi constat în dezvăluirea mecanismelor și chiar a existenței acestui război marelui public. Ceea ce a urmat pare scos direct din cărțile lui John le Carré. Marencles îi propune lui Volkoff să scrie un roman în, care să dezvăluie totul, el furnizându-i mijloacele și informațiile necesare. I se propunea să devină agent de influență. Așa a apărut romanul **"Montajul"**. Pe lângă succesul de librărie, cartea i-a adus ura temeinică a anumitor jurnaliști și scriitori, cărora nu le-a plăcut deloc expunerea mijloacelor lor dubioase sau chiar a legăturilor întreținute cu serviciile de informații sovietice - chiar sub forma aparent inofensivă a unui roman. Să nu uităm că în acea perioadă Franța era expusă unei adevărate invazii propagandistice comuniste, că în 1981 comuniștii intraseră la guvernare și că unii intelectuali erau dovediți agenți de influență, alții fiind pur și simplu naivi. Marea satisfacție a autorului a fost aceea de a afla, după un timp, că grupul care îl insulta sistematic era organizat și supravegheat direct de la Moscova.

Din acest moment, Volkoff a devenit un autor prolific și apreciat. Romanele sale au inspirat benzi desenate și au fost chiar ecranizate. Cărțile cu caracter științific (**"Dezinformarea - arma de război"** sau **"Tratat de dezinformare"**) au intrat în bibliografiile Serviciilor de informații, școlilor militare, dar și ale facultăților de jurnalistică. Conferințele la cel mai înalt nivel s-au succedat fără întrerupere și continuă și astăzi. Cuvântul dezinformare a intrat în limbajul curent al oamenilor, aceștia devenind mai atenți la mesajele care le sunt transmise, mai conștienți de faptul că ei sunt ținte într-un război ce nu cunoaște pacea. Astăzi se practică pe scară largă dezinformarea în domeniul economic, lupta mutându-se spre alte fronturi. După atentatele din 11 septembrie, dezinformarea ca armă politică și manipularea opiniei publice par a fi luat un nou avânt, războaiele din Irak și din Balcani fiind (prin cenzura CNN și prin confuzia care a fost științific întreținută în mass-media) aplicații la scară largă. Occidentul și Statele Unite și-au însușit temeinic tehnicile de dezinformare, dar dacă lupta cu imperiul roșu era justă, lupta cu propriile populații, cu cele ale altor state, manipularea acestora în diverse scopuri politico-economice este mai greu justificabilă. Căderea comunismului priva Occidentul de țăpul ispășitor, tehnicile de dezinformare, tot mai bine cunoscute, scăpau de sub controlul statelor, iar victoria imaginii asupra cuvântului le deschidea dezinformatorilor perspective noi și aparent nelimitate, arată Vladimir Volkoff.

Demersul editurii ANTET de a publica lucrările lui Volkoff pleacă tocmai de la înțelegerea acestor aspecte. Istoria ultimilor 60 ani ne-a făcut să gustăm atât propaganda cea mai stupidă, cât și subtile mijloace de manipulare și dezinformare, puse în scenă după 1989. De altfel, ce a fost, privită din acest unghi, așa-numita Revoluție în direct? Cum a fost târâtă în mocirlă Piața Universității? Ce a fost, dacă nu manipulare josnică, intervenția minerilor? Am citat numai câteva exemple în care intoxicarea, dezinformarea și manipularea și-au dat mâna împotriva românilor. Putem urmări același fir roșu până la F.N.I., putem da exemple extraordinare de dezinformare economică în cazul privatizărilor etc. Este suficientă o lectură atentă

a presei din ultimii ani. Nimeni nu a scris încă o carte care să trateze aceste probleme, dar suntem siguri că, dacă cineva lucrează la un astfel de proiect, Volkoff este bibliografie obligatorie. Din păcate, nici noi nu putem arunca vina pe forțe ostile din exterior, cu toate că o anumită parte a clasei politice și-a dezvoltat un real talent în acest sens. Românii au fost manipulați de propriile servicii de informații, ca dovadă faptul că nici un scandal public nu le-a ocolit.

În încheierea acestei scurte prefețe, să trecem în revistă lucrările lui Vladimir Volkoff publicate la ANTET și să ne oprim puțin asupra conținutului lor.

Tratat de dezinformare, carte apărută în Franța în 1999 (titlu original: *Petite histoire de la désinformation*).

Cartea expune pe larg operațiuni celebre de dezinformare, din antichitate și până în zilele noastre și îți permite să cunoști îndeaproape tehnicile utilizate de dezinformatori. Atât profanii cât și profesioniștii pot învăța multe din acest adevărat manual de dezinformare, exemplele fiind foarte bine alese și comentate pe larg. După cum spuneam și mai devreme, cartea ne îndeamnă să privim cu totul altfel informația, să îi înlăturăm valul de aparentă inocență, să căutăm surse alternative pentru a nu fi utilizați de cei care selectează și retransmit, pentru a ne putea forma o opinie completă și, pe cât posibil, apropiată de adevăr. Ce altceva este dezinformarea, dacă nu un amestec savant de minciună și adevăr, o tehnică ce permite furnizarea de informații generale eronate unor terți, determinându-i să comită acte colective sau să difuzeze judecăți dorite de dezinformatori.

Tratatul de dezinformare nu este ficțiune, nu are o orientare ideologică, este o lucrare riguroasă, tratând o temă care nu poate lăsa indiferent pe nimeni. O carte pe care trebuie să o citim, să o aprofundăm, sperând că vom putea reduce șansele de a fi dezinformați sau că vom dezinforma mai bine.

„Manualul corectitudinii politice”, carte apărută în Franța în 2001 (titlu original: *Manuel du politiquement correct*).

Dacă Tratatul poate fi numit o carte tehnică, Manualul lui Volkoff ne trimite direct la concepțiile politice ale autorului, ca și lucrarea de față. Pe mulți dintre noi isteria corectitudinii politice ne lasă reci. Pe unii, printre care și Volkoff, îi enervează la culme. Despre categoria celor care adoptă limbajul corect politic ar fi incorect politic să ne exprimăm. Cu un cinism sănătos și plin de umor, autorul ne oferă o mostră inegalabilă de incorectitudine politică. Matrița în care ar trebui să ne îndesăm cuvintele în viziunea establishmentului contemporan este disecată cu atenție și redusă la esența sa de spălare pe creier (uneori) voluntară. Sensibilitatea, pudoarea și spiritul tolerant pe care le proclamă corectitudinea politică ascund o ideologie întreagă, în ultimă instanță, totalitară. În acest sens, ce poate fi mai elocvent decât următoarea frază, devenită slogan al corectitudinii politice: „Nu-i tolerăm pe intoleranți!”...

„De ce sunt mediu democrat”, apărută în Franța în 2002 (titlu original: *Pourquoi je ne suis que moyennement démocrate*).

Luându-se la trântă cu defectele democrației, Vladimir Volkoff își dezvăluie aici adevăratul profil politic: conservator, monarhist, elitist și anti-imperialist (fie că e vorba de imperiul sovietic sau de cel american).

CAPITOLUL I

DIN SPIRIT DE CONTRADICȚIE

Da, mărturisesc.

Dacă democrația ar fi fost considerată un regim ca oricare altul, dacă nu ne-ar fi fost impusă ca un panaceu evident și obligatoriu, dacă ar fi privită doar ca un mod oarecare de a desemna conducătorii, aş fi mai înclinat să-i găsesc calități.

Jean Dutourd spune că virtutea începe cu spiritul de contradicție, iar eu văd în spiritul de contradicție o nevoie de imparțialitate, o revoltă contra tot ceea ce este gregar și vulgar, pe scurt, ceva mult mai simpatic decât supunerea în fața modelor, snobismelor și conformismelor de tot felul.

Yesmenii și corecții politic îmi repugnă, fără să cad în - Doamne ferește - superstiția rebeliunii.

Dacă balanța înclină prea tare într-o parte, reacția mea spontană este de a readuce echilibrul, adăugând ceva pe celălalt talger.

CAPITOLUL II

PENTRU CĂ, DEMOCRAȚIA, CHIAR CA MOD DE DESEMNARE A GUVERNANȚILOR, NU PREZINTĂ NUMAI AVANTAJE

Ca mod de desemnare a guvernanților, democrația prezintă avantaje evidente care, de fapt, se reduc la unul singur: acordul guvernaților, în nici un caz nu negăm că este superioară regimurilor unde guvernanții sunt desemnați prin alte mijloace, cum ar fi nașterea, averea, hazardul sau meritul.

Dar nu avem motive să închidem ochii în privința dezavantajelor practice ale procedurii.

În primul rând, guvernanții desemnați prin majoritatea voturilor nu se pot simți în nici un caz egal responsabili față de alegătorii proprii și de cei ai unui alt candidat. Până la urmă, dacă ar căuta binele public în dauna intereselor proprii, ar fi pe bună dreptate acuzați de ingraturitudine.

În al doilea rând, pentru a fi desemnat de o majoritate, trebuie să-i smulgi voturile și nu văd modul în care calitățile necesare culegerii voturilor și calitățile necesare pentru a governa - cele două au ceva antinomic - se pot regăsi în aceeași personalitate. La limită, am putea spune că cel care are cele mai multe șanse să fie ales, are cele mai puține șanse să fie un bun conducător.

În al treilea rând, tipul de om care speră să fie ales nu este în mod necesar cel care merită mai mult încrederea alegătorilor săi. Aristotel nu se înșela atunci când observa că demagogul și curtezanul aparțin aceleiași specii.

CAPITOLUL III

DEOARECE CLIMATELE, POPOARELE ȘI EPOCILE DIFERĂ

Întrebat care regim politic este cel mai bun, Platon a răspuns:

Pentru ce popor?

Îți trebuie o doză considerabilă de naivitate pentru a-ți imagina că există un regim politic ideal, care să convină tuturor popoarelor, tuturor epocilor și să se poată aplica în toate țările, sau care să constituie măcar, pentru toate popoarele,

pentru toate epocile și în toate țările, cel mai puțin rău sistem de guvernare posibil. Taine nu se înșela atunci când aplica oricărui eveniment trei coordonate: rasa, mediul și momentul.

Nu pretind că democrația ar fi întotdeauna rea. Recunosc de bună voie că, în anumite circumstanțe, ea poate fi mai convenabilă decât alte regimuri. Deja, Sfântul Augustin împărtășea această părere, după cum arată în *Tratatul despre liberul arbitru*, citat de Sfântul Toma din Aquino: „Dacă un popor este rațional, serios, foarte vigilent în apărarea binelui comun, este potrivită promulgarea unei legi care să-i permită să își aleagă singur magistrații care administrează treburile publice. În același timp, dacă acest popor devine cu timpul depravat, dacă încredințează conducerea unor personaje lacome, scandaloase și criminale, atunci este cazul să i se ia posibilitate de a conferi onoruri, revenindu-se la judecata câtorva oameni de bună-credință”.

Pe scurt, democrația nu este un panaceu, nu trebuie nici condamnată și nici canonizată a priori.

CAPITOLUL IV

PENTRU CĂ NU TREBUIE CONFUNDATĂ MAJORITATEA CU CONSENSUL

Partizanii democrației întrețin, inconștient sau intenționat, o confuzie permanentă între noțiunile de majoritate și consens. Fraze cum ar fi „Franța a decis să...” sau „Francezi au decis să...” sunt deliberat contrare adevărului, atunci când cutare sau cutare decizie a fost votată de o majoritate de 51% dintre votanți. Dat fiind că, în orice operațiune de vot, există un procent de abțineri și unul de voturi nule, devine evident că o majoritate de 51% nu este majoritate și, cu atât mai puțin, un consens. Această confuzie a generat cel puțin trei întrebări. Dacă este dificil să le găsești răspunsuri, nu înseamnă că ele nu trebuie puse.

În primul rând, dat fiind că, în anumite țări zise democratice, anumite măsuri cer să fie adoptate printr-o majoritate de două treimi iar nu de jumătate plus unu, că există noțiunea de majoritate relativă; și că, pe de altă parte, în țările totalitare, majoritățile erau adesea de 99%, ceea ce le trezea observatorilor unele suspiciuni legitime asupra libertății de vot, există oare o proporție de voturi care să aibă dreptul de a se numi consens, iar nu majoritate?

În al doilea rând, în măsura în care o națiune este o realitate istorică cel puțin în aceeași măsură cât o realitate geografică, este just să nu se țină seama decât de opțiunile cetățenilor în viață la o epocă dată? Nu ar trebui să ținem cont și de voința fondatorilor națiunii respective sau de interesele cetățenilor săi viitori? Cu toate că trebuie să ne adaptăm circumstanțelor pe măsură ce ele își fac simțită prezența, nu cumva este prea lejer să spui „Franța vrea” un anume lucru, atunci când ea nu-l dorește decât astăzi, iar mâine va alege cu totul altceva? Să fiu bine înțeles: nu vreau să fie chemați la urne morții sau copii care încă nu s-au născut. Atrag atenția asupra confuziei care se face între voința unei națiuni milenare și cea a unei majorități efemere.

În al treilea rând, trebuie într-adevăr să credem, așa cum am auzit spunându-se,

că sufletul democrației se află în bunăvoința cu care minoritatea se supune majorității? Idei nu-i lipsește grandoarea, dar oare nu-i lipsește, cel puțin în unele cazuri, seriozitatea? Condamnarea lui Ludovic al XIV-lea la moarte cu o majoritate de cinci voturi, tratatul de la Maastricht (echivalentul unui abandon al Suveranității), adoptat în Franța cu o majoritate de 51% din voturile exprimate, nu îmi inspiră prea multă încredere în validitatea acestor acțiuni. Mai ales dintr-un punct de vedere democratic. În fața unor astfel de decizii, atât de pline de consecințe, nu este o dovadă de neseriozitate să preferi teoria abstractă ce definește o majoritate realității concrete a divergențelor de opinie?

CAPITOLUL V

PENTRU O CHESTIUNE DE VOCABULAR

Sensul cuvântului democrație a evoluat de-a lungul timpului. Să vedem definițiile date de câteva dicționare.

Furetière, 1708: „Stat popular, formă de guvernământ în care poporul are autoritatea și unde Suveranitatea rezidă în popor, care face legile și decide în toate; unde poporul este consultat.”

Boiste, 1836: „Suveranitatea poporului; guvern popular (în sensul rău); despotism popular; împărțire a tiraniei între mai mulți cetățeni.”

Littré, 1874: Formă de guvernare unde poporul exercită suveranitatea. Societatea liberă și mai ales egalitară, unde elementul popular este preponderent. Stare a societății care exclude orice aristocrație constituită, dar nu monarhia. Regim politic în care sunt favorizate - sau se pretinde că sunt favorizate - interesele maselor. Partidul democratic, partea democratică a națiunii.”

Nouveau Petit Larousse, 1917: „Guvernare unde poporul exercită suveranitatea.”

Petit Robert, 1972: „Doctrină politică conform căreia suveranitatea trebuie să aparțină ansamblului cetățenilor; organizare politică (adesea republică) în care cetățenii exercită această suveranitate.”

Se observă ușor alunecarea: de la o „formă de guvernare” Furetière, s-a ajuns la o „suveranitate” (Boiste, Littré, Larousse) și, în fine, la o „doctrină” (Robert). Exemplele furnizate arată aceeași evoluție din ce în ce mai favorabilă ideilor democratice.

Furetière adaugă: „Licurg compara democrația cu o casă unde sunt tot atâția stăpâni câți servitori.”

Boiste îi reconciliază pe Voltaire și Rousseau în scepticismul comun, adoptat din motive diferite: „O democrație pură este bună numai pentru zei” (J.-J. Rousseau) - „Democrația pură este despotismul canaliei.” (Voltaire)

Le Petit Larousse se referă la Pericle, personaj eminamente simpatic, care, spune dicționarul, „a organizat democrația la Atena”.

Le Petit Robert nu mai ezită și-i sugerează cititorului ce ar trebui să gândească: „Democrația se bazează pe respectul libertății și egalității cetățenilor.”

Ce se petrece în tot acest timp? O catastrofă lingvistică. Cuvântul democrație și-a pierdut antonimul aristocrație, care a încetat să semnifice „guvernarea celor mai buni” pentru a nu mai însemna decât „clasă socială superioară”. Să redeschidem

aceleași dicționare la articolul aristocrație.

Furetière: „Mod de conducere politică aflată în mâinile oamenilor de stat importanți, fie datorită nobilei lor, fie datorită capacității și probității acestora. La Veneția, la Genova și la Lucca, guvernează doar nobilii numai prin dreptul dat de naștere. Dar prin legile Aristocrației din Lacedemonia nu se lua în considerare decât criteriul virtuții, iar dreptul de a guverna depindea: 1. de merit și 2. de alegere. Anticii care au scris despre politică preferau Aristocrația oricărei alte forme de guvernare.”

Boiste: „Suveranitatea mai multor nobili sau privilegiați; guvernarea celor mari, a bogaților; nobilime, clasă privilegiată; superioritate oarecare (aristocrația originii, a averii, a talentelor).”

Le Nouveau Petit Larousse din 1917 nu mai vede în aristocrație decât „Clasa nobililor și a privilegiaților”.

Deși ediția din 1972 o definește mai corect ca „Guvernare exercitată de clasa nobililor”, înainte de a adăuga sensul actual - „Clasă a nobililor, a privilegiaților” și cu toate că Le Petit Robert ține cont și el de sensul vechi, folosirea curentă a termenului a uitat practic faptul că aristocrația însemna la origine „guvernarea celor mai buni”.

Rezultatul acestei scamatorii este clar: democrația, guvernarea poporului prin popor și pentru popor, devine o noțiune inevitabilă și, în mod necesar, pozitivă, despre care nu poți avea decât gânduri bune. Antonimele sale cele mai răspândite - și de la sine înțelese - sînt de acum înainte totalitarism și fascism, ceea ce este paradoxal, căci toate totalitarismele secolului XX se reclamă de la guvernarea poporului, prin popor și pentru popor, adică de la democrație.

CAPITOLUL VI

PENTRU O ALTĂ PROBLEMA DE VOCABULAR

Democrația este guvernarea poporului. Fie. Prin popor. Să admitem. Pentru popor. Cu atât mai bine. Dar nu știu care este poporul, nu știu ce este poporul și cred că această Confuzie este întreținută deliberat de către partizanii democrației.

Confuzia, mi se pare triplă.

Ea este în primul rând numerică. Știu ce înseamnă o persoană, două, trei, o mie de persoane. Dar de la ce număr de persoane în sus apare „poporul”? Și cum i se poate da acestui grup mai mult sau mai puțin extins un chip colectiv? Aici are loc o prestidigitație care constă în substituirea unui număr de persoane distincte și cât se poate de reale; o singură persoană în întregime imaginară. Acest lucru se reflectă bine în engleză, unde cuvântul „people” cere un verb la plural dar este perceput ca un singular: „The American people feel that..., want to..., have decided...”

Urmează o confuzie socială. Valéry observă pe bună dreptate: „cuvântul popor... desemnează când totalitatea indistinctă și niciodată prezentă undeva; când cel mai mare număr, opus numărului restrâns de indivizi mai bogați sau mai cultivați”. Poporul este, rând pe rând, națiunea și plebea și nu știi niciodată despre cine se vorbește. Furetière precizase deja în articolul său despre Democrație că, „în acest

sens, cuvântul popor nu este identic cu plebs, ci desemnează în întregime corpul cetățenilor", iar Flers și Caillavet nu greșeau atunci când notau malițios că „democrația este numele pe care îl dăm poporului de fiecare dată când avem nevoie de el". Acest du-te-vino constant între ideea că „amărății" sau, mai drăguț, „oamenii simpli" constituie o clasă distinctă față de cele numite superioare, și ideea că aceste clase superioare fee și ele parte din popor, luat în ansamblu (ceea ce nu e grav, dată fiind inferioritatea lor numerică), aceste permutări, după cum spuneam, permit tot felul de escamotaje și de substituiri.

În fine, există o confuzie între relativ și absolut. Expresii cum ar fi „poporul vrea", „poporul decide", „poporul este pentru", „poporul este contra", nu semnifică de fapt nimic. Ar trebui spus de fiecare dată: „majoritatea cetățenilor care și-au exprimat opinia doresc, decid, sunt pentru, sunt contră". De îndată ce adopt o poziție diferită față de cea a majorității, simt că se manifestă un abuz lingvistic atunci când aud că poporul (subînțeles poporul întreg, fără nici o excepție) are o opinie diferită de a mea. Și eu sunt poporul! Atunci? Abuzul devine deosebit de șocant când acest „popor" nu reprezintă decât 51% din popor, așa cum am văzut în capitolul despre majoritate și consens. Când Declarația drepturilor omului din 1789 postulează că „legea este expresia voinței generale", ea emite un nonsens. Nu poate exista o voință generală: există, cel mult, voințe majoritare.

În legătură cu cele arătate mai sus, să spunem câteva cuvinte despre „opinia poporului" numită specios „opinia publică". De fapt, nu există. „opinie publică" în sensul propriu al termenului, sau, mai curând, n-ar trebui să existe, suma opiniilor individuale nefăcând o opinie colectivă. Dar, din păcate, fenomenele zvonurilor, modei, mimetismului și utilizarea pe care le-o dau practicile publicității, propagandei și dezinformării creează o opinie colectivă fictivă, de care indivizii vizati se tem să se desolidarizeze. Procedul sondajelor, în particular, tinde să întărească în „popor" opiniile pe care se presupune că acesta le-ar avea, mai bine zis, opiniile care îi sunt închiriate, căci nimic pe lumea aceasta nu este gratuit...

Pe scurt, noțiunea de popor nu mi se pare destul de bine definită pentru a o așeza deasupra unui sistem de guvernare.

CAPITOLUL VII

DEOARECE CONCEPȚIA MODERNĂ A DEMOCRAȚIEI SE BAZEAZĂ PE O IDEE PRIMITĂ DE-A GATA

Cel mai bun lucru pe care îl pot face în acest capitol este să îl citez pe Jean Madiran, care scrie în *Cele două democrații*: „Democrația este bună pentru că binele este democrația; democrația este justă pentru că dreptul este democrația; democrația este în sensul progresului pentru că progresul constă în dezvoltarea democrației."

Luminos.

Imparabil.

CAPITOLUL VIII

PENTRU CĂ SE ÎNCEARCĂ TRANSFORMAREA EI ÎNTR-O RELIGIE...

Democrația, care a fost, să ne aducem aminte, un mod printre altele de a desemna guvernanții, ne este prezentată astăzi ca un fel de religie sau de-a dreptul ca o religie a religiilor.

Din religie, are deja esențialul: pretenția de a deține monopolul adevărului.

În religii, această pretenție este lesne de înțeles.

Fără a avea în mod necesar ambiția de a extermina toți necreștinii, sau pe toți cei care nu practică religia creștină la fel ca noi (deși nu prea ne-am abținut de la acest lucru de-a lungul secolelor[catolicii și protestanții – prin cruciade și colonialism, ortodoxia nu a avut asemenea practici]), noi, creștinii, de exemplu, credem în Dumnezeu - Sfânta Treime, credem că Iisus din Nazaret era fiul lui Dumnezeu și că, în consecință, toți cei care cred altceva se înșală. (Credem sau se presupune că am crede. Este același lucru: dacă repudiem această credință, nu mai suntem creștini.)

De partea lor, musulmanii cred că nu există alt Dumnezeu decât Dumnezeu, că el nu a avut niciodată vreun fiu și că Mahomed este profetul său. Dacă primii au dreptate, musulmanii se înșală și viceversa. Trebuie să adăugăm că musulmanii au, în plus, datoria de a trece prin sabie necredincioșii, în timp ce noi nu o facem decât din exces de zel, dar principiul este același: ei pretind că au monopolul adevărului și noi pretindem același lucru.

Dacă, așa cum afirmă unii astăzi, toate religiile sunt egale, atunci acestea nu sunt religii.

În politică această monopolizare, justificată sau nu, a adevărului, se înțelege mai puțin: un minimum din această toleranță trâmbițată la toate răspântiile de către partizanii democrației ar fi suficient pentru a se admite că diversele procedee de alegere a conducătorilor sunt la fel de stimabile, ținând cont de geografie și de istorie. Dar exact în acest punct își revendică democrația modernă statutul de religie: ea nu mai este un mod de desemnare a conducătorilor, ea are un corp doctrinar infailibil și obligatoriu, ea are propriul său catehism: drepturile omului. În afara drepturilor omului nu există mântuire.

Democrația modernă mai conține și alte elemente indispensabile oricărei religii.

Un paradis: țările democratice liberale, înzestrate, de preferință, cu o legislație anglo-saxonă.

Un purgatoriu: dictaturile de stânga.

Un infern: așa-zisele dictaturi de dreapta.

Un cler instituționalizat: gânditorii însărcinați să adapteze tezele marxiste la societățile liberale.

Un cler secular: jurnaliștii însărcinați să răspândească doctrina.

Lăcașe de cult: marile emisiuni televizate.

Un index tacit care interzice intrarea în contact cu orice lucrare a cărei inspirație ar putea fi condamnată. Acest index este demn de admirație pentru eficacitatea de care dă dovadă când îmbracă forma tăcerii mediatice, dar este utilizat într-o

manieră chiar și mai draconică: cărțile judecate ca deficiente din punct de vedere al democrației nu sunt arse încă pe rug, dar sunt retrase din bibliotecile școlare, așa cum s-a întâmplat la Saint-Ouen-L'Aumône.

O inchiziție. Nimeni nu are dreptul să se exprime dacă nu se situează în cadrul strict al religiei democratice. Dacă reușește totuși să o facă, va plăti scump: linșajul mediatic la care a fost supus în Franța un Régis-Debray (pe care nimeni nu l-ar putea bănuși că nu este democrat) pentru îndrăzneala de a fi pus sub semnul întrebării legitimitatea crimelor de război comise de NATO în 1999, pe teritoriul Iugoslaviei, este exemplar din acest punct de vedere.

Congregații pentru propagarea credinței (*Congregatio de Propaganda Fide*): oficinele de dezinformare numite de „comunicare” sau de „relații publice”.

Missi dominici și episcopi în patibus care se folosesc de acoperirile împrumutate fie de la diverse ONG-uri, fie de la ONU.

Indulgențe, livrate în general foștilor comuniști.

O legislație penală și tribunale însărcinate să pedepsească pe oricine ar pune sub semnul întrebării versiunea oficială a istoriei.

Și chiar armate însărcinate cu evanghelizarea non-democrațiilor „prin fier și prin foc”: le-am văzut destul de clar în acțiune atunci când nouăsprezece națiuni democratice s-au aliat pentru a bombarda o țară suverană cu care nici una dintre ele nu se afla în război.

Astăzi, o frază ca „în numele drepturilor omului” se întinde aproape la fel cum „în numele tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh” s-a propagat timp de secole. Poate că ne-am regăsit sentimentul sacralului, dar nu cred că e un sacru demn de respectul nostru.

CAPITOLUL IX

...DAR SĂ SE AJUNGĂ LA IDOLATRIE

Democrației îi lipsește un element esențial al oricărei religii, fie ea adevărată sau falsă: transcendența.

Această transcendență poate îmbrăca toate formele dorite, de la metempsihoză la apocalipsă, dar, în orice variantă, ea presupune ca omul să venereze ceva sau pe cineva care să depășească omul. Or, drepturile omului, indiferent ce credem despre ele, nu pot depăși omul. Sunt antropocentrice prin definiție.

Pentru mine, o mărturisesc fără ocolișuri, însăși noțiunea de „drepturi ale omului” este un non-sens, nu numai pentru că se bazează pe un postulat, ci și pentru că acest postulat este prost exprimat.

Înțelegem că patagonezul are drepturi, garantate de șefii săi patagonezi, că francezul are drepturile sale, garantate de guvernul său republican, ori că membrul unui club, pacientul unui spital sau clientul unui restaurant se bucură de drepturi, așa cum sunt acestea garantate de respectivul restaurant, spital sau club. Dar că omul ar avea drepturi în sens absolut, că el și le garantează lui-însuși, prin metoda unor declarații periodice, naționale sau internaționale, rareori urmate de efecte, mi se pare - scuzați-mă dacă șochez - o farsă gigantică.

Copii au tot soiul de jocuri: „Tu vei fi mama, iar eu voi fi tata” sau „Tu vei fi

marinarul și eu voi fi amiralul". În acest spirit putem înțelege expresii pline de umor ca „dreptul la sănătate” sau „dreptul la fericire”, dar cum ele nu îi pot împiedica pe oameni să se îmbolnăvească sau să fie nefericiți, nu mi se pare că ar conține vreo urmă de realitate.

Iau Declarația de la 1789 și mă aplec asupra unor expresii precum cele de mai jos:

„Scopul societății este fericirea comună.” Ce este fericirea comună? Să mi se dea o definiție care să nu fie suma fericirilor individuale.

„Toți oamenii sunt egali prin natură.” Chiar așa, cei înalți și piticii, frumoșii și urâții?

„Legea este expresia liberă și solemnă a voinței generale.” Foarte bine. Și ce este voința generală, vă rog?

„Delictele celor mandatați de popor și cele ale agenților săi nu trebuie niciodată să rămână nepedepsite. Nimeni nu are dreptul să se pretindă mai inviolabil decât ceilalți cetățeni.” Ce bine ar fi dacă acest principiu s-ar aplica, dacă ar putea fi aplicat! Să râdem, o dragi contemporani, voi care nu jurați decât pe imunitate sau pe amnistie!

Iau Declarația universală din 1948 și citesc că „toate ființele umane... trebuie să acționeze unele asupra altora într-un spirit de fraternitate”. Atenție: trebuie! Este vorba de un drept sau de o datorie? Și în numele a ce trebuie ei să se conformeze?

„Nimeni nu va fi supus torturii...” Viitorul este înduioșător, îmi aduce aminte: „Tu vei fi tata, iar eu voi fi mama.”

„Nimeni nu poate să fie arestat în mod arbitrar...” Dar ce înseamnă „poate”? Nu s-ar cere să citim „trebuie”, deoarece „poate” este, evident, absurd?

„Voința poporului este fundamentul autorității puterilor publice.” O dată în plus, nu este riscant să presupunem că poporul ar avea o voință colectivă?

„Familia este elementul fundamental al societății și are dreptul la protecție din partea societății și a statului.” Dar dacă societatea favorizează cuplurile de pederăști iar statul remunerează născătoarele de îngeri...?

Nu contest faptul că unele dintre ideile conținute în această vorbărie ar putea fi seducătoare dar, pentru a căpăta o semnificație, ele ar trebui, pe de o parte, să fie exprimate sub forma unor îndatoriri concrete mai curând decât sub aceea a unor drepturi abstracte, și, pe de alta parte, să se fondeze pe o autoritate care să depășească omul, deci, în nici un caz pe umanitate, care nu este altceva decât suma tuturor oamenilor care trăiesc, care au trăit sau care vor trai. „Dacă Dumnezeu nu există, totul este permis”, constata Dostoievski. Dacă oamenii își arogă dreptul lui Dumnezeu, care este acela de a spune ce e bine și ce-i rău, nu poate rezulta nimic bun, cel puțin după Geneză.

CAPITOLUL X

PENTRU CA SE BAZEAZĂ PE UNUL SAU ALTUL DINTRE CELE DOUĂ POSTULATE

Să admitem, pentru un moment, că vocabula „poporul”, înseamnă ceea ce gândesc unii, și anume că fiecare popor poate fi adus la un numitor comun și că

este legitim să i se atribuie identitate colectivă.

În acest caz, democrația se bazează pe unul dintre postulatele următoare:

- poporul vrea în mod spontan Binele, și, accidental, propriul său bine;
- ceea ce dorește poporul devine spontan binele.

Conform primului postulat, Binele este dat dinainte și poporul îl găsește în mod natural grație unei operațiuni demnă de un Sfânt-Duh, dar care se realizează fără acesta, prin miracolul democrației. Este suficient să faci ceea ce vrea poporul pentru ca totul să meargă bine, adică pentru triumful simultan al virtuții și prosperității.

După cel de-al doilea postulat, tot ceea ce dorește poporul este bun prin definiție. Dacă poporul vrea castitatea moravurilor, ea este bună; dacă vrea moravuri mai laxe, este bine. Dacă vrea pacea, e perfect; dacă vrea războiul, e bine și așa. Dacă vrea să distrugă alte popoare, este dreptul său; dacă vrea să se distrugă pe sine însuși; o să-i prindă bine. Dacă vrea, după cum scrie Madiran, „să decreteze just ceea ce este injust, că binele este răul, să interzică licitul, să facă obligatoriu monstruosul și să retușeze totul în acest sens, până la Constituție: nu avem nici un recurs legal democratic sau legitim împotriva acestei voințe populare”. Aceasta este democrația modernă.

În prima ipoteză, poporul descoperă binele; în cea de-a doua, îl fondează. În prima ipoteză, ridicăm pânzele spre utopie. În cea de-a doua, am decolat spre Sodoma.

Primul postulat mi se pare naiv, iar al doilea odios. Din păcate, atunci când crezi în primul sfârșești prin a-1 accepta pe cel de-al doilea.

Dictonul roman *Vox populi, vox Dei* (cărui regretate pagini roz din Larousse îi dădeau această interpretare savuroasă: „Adagiul conform căruia adevărul unui fapt, corectitudinea unui lucru sunt stabilite prin acordul unanim al opiniilor vulgului” - „vulgul”, ce bine mergea! -), acest dicton ne permite să privim mai îndeaproape cele două postulate care ne interesează.

Vox Dei, vox populi: este suficient să ascultăm vocea poporului pentru a auzi vocea lui Dumnezeu care vorbește prin intermediul său. Acesta este primul postulat.

Vox populi, vox Dei: vocea poporului trebuie să fie ascultată ca vocea lui Dumnezeu, altfel spus, poporul este Dumnezeu. Acesta este cel de-al doilea postulat.

Elvețianul Amiel scria: «democrația se bazează pe ficțiunea legală că majoritatea nu este numai forța, ci și dreptatea de partea sa, că ea posedă înțelepciunea în același timp cu dreptul. „O ficțiune legală”: nu există definiție mai bună.»

CAPITOLUL XI

PENTRU CĂ ESTE ÎNSĂRCINATĂ CU TOTALITARISMUL

Moda opune democrația totalitarismului.

Asta ne cere, în primul rând, să nu trecem sub tăcere nu numai faptul că Napoleon al III-lea a fost ales în al doilea imperiu și că Adolf Hitler a fost ales

democratic în postul de cancelar al Reichului, dar și că, ceea ce este mult mai grav, totalitarismele politice, după cum spuneam mai sus, s-au reclamat întotdeauna de la idealurile democratice. Să observăm că regimurile monarhice, regimurile oligarhice sau cele aristocratice nu au dat niciodată naștere în mod direct totalitarismelor: pentru asta, au avut nevoie să treacă întotdeauna prin etapa intermediară a democrației. În Franța, a existat 14 iulie înaintea Terorii, iar în Rusia, Februarie înaintea lui Octombrie.

În același timp, nu există numai un singur totalitarism.

Ne-am întrebat adesea de ce, dat fiind că procesul de la Nurnberg a avut loc, a făcut jurisprudență și o condamnare de neșters i s-a atașat partidului National-Socialist din Germania, nici un criminal comunist nu a fost judecat ca atare, iar personaje care se declară public adepți ale doctrinei și partidului comunist sunt primite peste tot, atât în saloane, cât și în conducerea guvernelor democratice. Cu toate acestea, crimele nazismului și, respectiv, comunismului, sunt numeric incomensurabile: mai puțin de zece milioane de-o parte, peste o sută de cealaltă.

Acest fenomen curios se explică, am impresia, prin analiza următoare.

Național-socialismul era fondat pe două idealuri: unul mai mult rasist decât naționalist, celalalt socialist, adică democratic. Cele două duceau, împreună, la totalitarism. În măsura în care blamarea totalitarismului putea fi extinsă asupra idealului naționalist, care nu este, prin esență, democratic, era posibil pentru democrații să-l condamne și să facă tot ce le stătea în putință pentru a-l extirpa. În ciuda apropierii democratice, nu exista nici o înrudire între idealul Celui de-al treilea Reich și democrațiile occidentale.

Comunismul era fondat pe un singur ideal: cel democratic. Este adevărat că dictaturile la care ajungea de fiecare dată nu erau de tip democratic, ci tiranic; că structurile comuniste, cu un partid ce formează elita și prezidiu atotputernic, aminteau mai mult structurile aristocratice și oligarhice; dar idealul rămânea „popular”: depun mărturie țările-satelit ale URSS, care se intitulau „republici democratice populare”, ceea ce revine la a spune de trei ori același lucru.

Fiind „popular”, comunismul nu poate fi în întregime rău din punctul de vedere al unui democrat.

Și asta nu ar fi așa de grav.

Democrația - atunci când nu mai este un mod de selectare a guvernanților - tinde spre absolut. Au fost puse la stâlpul infamiei Monarhiile absolute - să vorbim despre ele! Racine, istoriograful lui Ludovic al XIV-lea, scria fără nici o jenă „Numai Dumnezeu este absolut.” Monarhiile se revendică întotdeauna de la alte principii decât ele însele: dreptul divin, rasa, tribul, națiunea. Ele au fost adesea tiranice în fapte, dar nu sunt în esență. Democrația este absolută prin definiție, așa cum demonstrează faimoasa formulă „guvernarea poporului, prin popor și pentru popor” pe care o reia, de exemplu, Constituția Republicii franceze din 1958. Nimic nu poate merge mai departe în concepția absolutului. Nimic nu seamănă mai tare cu un perpetuum mobile, această aberație din fizică.

Burke, în *Reflecții asupra Revoluției franceze*, are dreptate atunci când insistă asupra pericolelor acestui absolutism. „Într-o democrație, scrie el, majoritatea

cetățenilor are posibilitatea să exercite opresiunile cele mai crude asupra minorității [...] iar aceasta oprimare a minorității va atinge grupuri din ce în ce mai largi și va continua cu mai multă furie decât te-ai putea aștepta din partea dominației unui singur sceptru. Sub astfel de persecuții populare, victimele individuale se găsesc într-o condiție mult mai demnă de milă decât în oricare alta. Sub un prinț crud, compasiunea umanității le alină rănilor; aplauzele poporului încurajează perseverența generoasă pe care o arată în suferința lor; dar cei oprimați de mulțime sunt lipsiți de orice consolare exterioară. Pe ei umanitatea pare a-i fi abandonat, striviți de un complot al întregii specii din care fac parte." Profetic, Burke merge chiar mai departe: „Ce instrument eficace al despotismului se va găsi în acest uriaș depozit arme ofensive, drepturile omului!"

Istoria ne arată că aceste derapaje totalitare ale democrației sunt monedă curentă. În numele drepturilor omului, Revoluția franceză a ajuns la „populicidul” din Vandée. Războaiele Revoluției au fost duse sub pretextul eliberării popoarelor europene de despotism. Colonizarea republicană a Africii a pretins că le aduce unor presupuși „sălbatici” binefacerile democrației. Revoluționarii liberali ruși din februarie 1917 au făcut posibilă și logică Lovitura de stat bolșevică din octombrie, cu consecințele care se cunosc.

Prin definiție, democrația nu cunoaște limite.

Este adevărat că, de ceva vreme, ea se preface că preferă metodele mai ușoare de coerciție, dar nu e vorba decât de circumstanțe: numărul intervențiilor armate ale Statelor Unite împotriva unor state suverane ar fi mai puțin îngrijorător dacă nu ar fi fost realizate toate în numele democrației. La animal mare, poftă de mâncare pe măsură, întotdeauna a fost așa; dar dacă lupul îl convinge pe miel că trebuie să fie ronțait pentru a învăța să trăiască democratic și mai ales dacă mielul o crede, atunci drepturile omului devin un instrument eficace al despotismului.

Chiar mai instructivă este dominația totală în Occident a unei ideologii difuze, numite când orânduire unică, când corectitudine politică, când pret-à-penser care, având la dispoziție o limbă de lemn, la fel ca ideologia comunistă, și-a inventat propria limbă, pe care am putea-o numi limba de bumbac.

Spiritele așa-zis de dreapta și-au imaginat multă vreme că această ideologie era teleghidată de serviciile de propagandă, de dezinformare sau de influență ale comunismului, Căderea comunismului ne permite să constatăm că lucrurile nu stăteau deloc așa: această ideologie este o parte inerentă și fatală a însăși democrației.

În stare pură, ea are ramificații infinite în toate domeniile, dar se reduce la o axiomă simplă: orice autoritate care nu trece pe sub furcile caudine ale sufragiului universal, sau nu este delegată de o autoritate care a trecut prin încercarea, sufragiului universal, este nelegitimă, imorală, intolerabilă și trebuie combătută prin toate mijloacele, de la suprimarea libertății de gândire până la teroare.

CAPITOLUL XII

PENTRU CĂ EA SE BAZEAZĂ PE VERTIJUL NUMĂRULUI

Democrația este fondată pe cantitatea de votanți, iar nu pe calitatea lor, atât la nivelul sufragiului universal, cât și la nivelul diverselor parlamente. Într-o democrație, în mod necesar, întotdeauna, prin definiție, cantitatea este mai importantă. Gândirea democratică face abstracție de calitatea alegătorului. Asta mă șochează.

În *Criza lumii moderne*, René Guénon scria: „Însuși fondul ideii «democratice» este acela că un individ are exact aceeași valoare ca și altul, deoarece sunt egali numeric, cu toate că ei nu pot fi niciodată egali altfel decât numeric.” În *La Commune*, din 18 mai 1871, Georges Duchêne se indigna cu și mai mare sinceritate: „Adevărul, legea, dreptul, justiția ar depinde de patruzeci de târzițe care se ridică împotriva altor douăzeci și două care rămân așezate!”

Nu spun că numărul nu și-ar avea importanța sa. Dacă mai mulți specialiști de o competență estimată ca fiind egală sunt reuniți pentru a emite o judecată asupra unei situații date, să zicem tacticieni în fața unei bătălii sau medici la căpătâiul unui bolnav, este corect să fie urmată decizia celor mai numeroși care au ajuns la un acord. Dar atunci când nu se mai pune chestiunea competenței, este dificil să nu-i dai dreptate lui Burke: „Se spune că douăzeci și patru de milioane ar trebui să aibă un cuvânt mai greu de spus decât două sute de mii. Exact, în cazul în care constituția unui regat ar fi o problemă de aritmetică.” Însă nu este. Seneca mergea până la a afirma că „opinia mulțimii este indicele răului cel mai mare”, iar Gandhi observa că „eroarea nu devine adevăr înmulțindu-se”.

„Sufragiul universal este democrația însăși”, mărturisea cu ingenuitate Lamartine. Ei da, exact asta e problema.

CAPITOLUL XIII

PENTRU CĂ SE BAZEAZĂ PE VERTIJUL EGALITĂȚII

În general, democrația este asociată noțiunilor de egalitate și de libertate, fără a se observa că egalitatea și libertatea sunt în general în funcție inversă una de cealaltă, după cum arăta Soljenițin în discursul său de la Lucs-sur-Boulogne:

„De fapt, nu se poate ajunge la egalitatea absolută decât suprimându-se absolut orice libertate, iar orice libertate acordată inițiativei duce în mod necesar la inegalități crescânde”, par să presupunem că vocația democrației constă tocmai în concilierea acestor două idealuri, nelăsând să se dezvolte unul în detrimentul celuilalt. Ar fi o misiune de calitate, dar țările care au aplicat-o în acest sens s-au descurcat, în general, bine. Vom studia acest aspect mai târziu.

Din păcate, aceste excepții sunt rare.

De obicei, democrațiile nu manifestă decât o simpatie strict limitată față de libertate. Este suficient să botezi un adversar politic „inamicul poporului” sau „trădător social” pentru ca libertățile de gândire și de opinie să-i fie automat retrase. „Fără libertate pentru inamicii libertății” este un slogan absolutist, caracteristic pentru mentalitatea democratică. De altfel, el ar putea într-un sens să se justifice, democratul spunându-i nedemocratului: „Dacă nu vrei să aplici

regulile mele, ieșiți din joc și, în acest caz, vă arunc în închisoare." Dar prin ce erau inamicii libertății țărării din Vendée care doreau ca preoții lor, ne-blasfematori, să țină în continuare slujbele? Or, se știe ce au pățit și unii și ceilalți, iar explicația e foarte simplă atunci când înlocuim sloganul mascat „Fără libertate pentru inamicii libertății” prin sloganul demascat „Fără libertate pentru inamicii egalității”.

Și astăzi, în cele mai multe cazuri, democrațiile par să favorizeze sistematic egalitatea, cu toate limitările libertății individuale pe care aceasta le impune. Numărul legilor, decretelor, regulamentelor administrative care ne leagă și sufocă statul și politicul este în continuă creștere. Faptul că orice cetățean european trăiește astăzi sub o dublă subordonare, națională și europeană, multiplică aceste limitări supărătoare ale libertății omului și cetățeanului.

În revanșă, egalitatea este impusă în mod din ce în ce mai despot.

Reacționarul Flaubert îi scria socialistului George Sand: „Întregul vis al democrației constă în a-i ridica pe proletari la nivelul de prostie al burghezilor. Visul s-a împlinit în mare parte.”

În sensul butadei, este adevărat că, la începuturile sale, democrația franceză, de exemplu a celei de-a treia republici, avea ca scop ridicarea proletarului la nivelul burghezului, în sensul prosperității și culturii. Dar nu mai este cazul. Scopul democrației moderne pare a fi mai curând aducerea burghezului la nivelul proletarului, nivelarea făcându-se sistematic în jos, de pildă în tot ceea ce privește educația națională: coborând nivelul bacalaureatului s-a reușit acordarea diplomei majorității candidaților, ceea ce nu putea avea decât efect demagogic pozitiv, dar cultural negativ, fără a mai vorbi de nedreptatea care li se face elevilor, înșelați sistematic asupra propriei competențe...

Montesquieu, în Spiritul legilor, nu se înșelase: „Dragostea pentru democrație este cea pentru egalitate.”

Iată de ce, natura umană fiind adesea aplecată mai mult spre invidie decât spre generozitate, clasele cele mai puțin favorizate își doresc de obicei democrația, în dorința de a atenua diferențele care le separă de așa-numitele clase superioare, în timp ce clasele numite superioare nu au decât de pierdut forțându-se să păstreze un status-quo cât mai mult timp posibil. Aceste conflicte, care țin mai mult de „Ridică-te tu ca să mă așez eu!” decât de lupta de clasă a lui Marx, sunt perfect naturale și chiar, atâta vreme cât un stat vigilent asigură reglarea lor, de un efect vital fericit, căci se fondează nu pe egalitatea către care tind ci pe inegalitatea din care iau naștere.

În schimb, o dată ce un anumit prag de egalitate fecundă a fost depășit, entropia egalitară produce efecte mai puțin fericite.

Închiderea progresivă a plajei de salarii și, sub presiunea fiscală, a cele a veniturilor, este făcută pentru a seduce masele, dar este catastrofică pentru arta de a trăi a unei națiuni. Nu putem decât să ne bucurăm de dispariția progresivă a unei anumite mizerii, dar nu trebuie să ne felicităm, în același timp, pentru sărăcirea claselor bogate care, la un moment dat, găseau plăcerea de a favoriza artele, de la sculptură la operă?

Nu trebuie să ne îngrijoreze și formarea unui lumpenproletariat tipic

contemporan, care își găsește originea într-o egalitate obligatorie dar utopică? Avem, mai mulți bacalaureați și chiar mai mulți analfabeți; mai puțini săraci și mai mulți șomeri. Pe de altă parte, un abis de netrecut separă un licențiat de universitate de un vechi absolvent al unei înalte școli. Nu vedem ce poate fi sănătos în această evoluție.

CAPITOLUL XIV

PENTRU CĂ DE LA „LUMINI” LA SPÂNZURĂTOARE NU E DECÂT UN PAS, AȘA CUM BINE S-A VĂZUT ÎN 1789

Nu toate democrațiile sunt revoluționare, iar nu toate revoluțiile sunt democratice, Soljenițîn a îndrăznit chiar să spună, în același discurs de la Lucs-sur-Boulogne, că toate revoluțiile sînt rele. Confederația elvetică este în mod sigur democratică, dar ea a rezultat dintr-o câștigare a independenței, iar nu dintr-o revoluție, Așa-zisa revoluție americană nu este o revoluție: a fost de asemenea câștigarea independenței pentru o țară care se simțea în stare să zboare cu propriile sale aripi. Faptul că ambele evenimente au fost sângeroase nu scuză cu nimic apropierea suspectă pe care o cultivă democrația cu sindromul revoluționar.

Cine spune „democrație” spune „drepturile omului”, spune „1789”, cine spune „1789” spune „secolul luminilor”.

Da, dar cine spune „1789” spune și „1793, carnagiu, ghilotină, înecări, popucid, coloane infernale, căsătorii republicane, șase sute de mii de morți, Ludovic al XVI-lea, Maria-Antoaneta și Madame Elisabeth asasinați public, rapt și asasinat clandestin al ducelui d'Enghien”, pe scurt, spânzurătoare, căci drumul între Enciclopedie și Teroare este foarte scurt, luminile produse de așa-ziii filozofi fiind garnisite din abundență cu așa-ziii patrioți.

„Revoluția este una”, spunea Clemenceau.

Oh! toate regimurile au comis atrocități. De la Saint-Barthélemy până la supliciul lui Damian, bătrâna Franță nu s-a abținut, și chiar religia creștină a păcătuit prin sabie și prin ruguri îmbibate cu rășină(evident că autorul se referă la catolicism și practicile sale: inchiziția). Dar democrația devenită religie a drepturilor omului strălucește tot mai mult printr-un cult al toleranței care merge până la o practică generalizată a intoleranței.

Forma modernă este pretinsul Tribunal penal internațional, instituit în 1993 la Haga, fără mandat ONU, sarcina sa fiind mai puțin aceea de a judeca criminali, cât de a condamna pe oricine are onoarea de a displace pseudo-comunității internaționale... paradoxal constituită de 19 țări din 185 de membri ai ONU.

CAPITOLUL XV

PENTRU CĂ DEMOCRAȚIA ESTE CONTRA NATURII

Nu cer alt martor decât pe Jean-Jacques Rousseau însuși, în a sa Nouvelle Héloïse: “Luînd termenul în accepțiunea sa curentă, nu a existat niciodată o adevărată democrație și nici nu va exista vreodată. Este împotriva ordinii naturale ca numărul mai mare să conducă, iar cel mai mic să fie condus.”

Observația nu e rea deloc.

E suficient să urmărim o haită sau o curte de păsări pentru a observa că șefii nu sunt aleși ci se impun prin forță. Aud imediat obiecțiile democratice: oamenii nu sunt animale (Oh! atât de puțin!) iar omul este „o ființă a cărei esență contrazice modul de existență, o ființă a naturii a cărei esență constă în contrazicerea naturii, dominarea ei în interior prin voință și în exterior prin tehnică” (Hubert Saget, *Ontologie și biologie*). Pe scurt, rolul democrației este acela de a-l purifica pe om de fiara care este el în mod natural și a-l învăța să nu mai trăiască în hoardă, ci în turmă. Foarte bine.

Toate acestea nu contrazic deloc faptul că, în toate civilizațiile umane, numărul mai mic - indiferent de modul cum a fost desemnat, chiar democratic - s-a ridicat întotdeauna deasupra celui mai mare comandându-i, și că acest lucru nu convine deloc spiritului democrației drept-umaniste. Fără supărare, apariția unei aristocrații - fie ea a talentului, a meritului, a alegerii, a voinței de putere, a bogăției, a eredității reale sau presupuse - este un fenomen natural; or, aristocrația este, prin definiție, o minoritate. Pentru a împiedica producerea acestui fenomen și pentru a impune guvernarea numărului mai mare, e nevoie de o legislație fondată pe un ideal abstract, adesea contrazis de realitatea faptelor.

CAPITOLUL XVI

DIN MOTIVE ESTETICE

Este adevărat că, estetic, ideea de democrație, această câmpie monotonă unde $1=1=1=1$ la infinit nu mă seduce în nici un fel. Prefer structurile mai ierarhizate, mai colorate, mai arhitecturale.

Dar aş vrea să vorbesc mai ales despre bilanțul estetic al democrațiilor în comparație cu cel al altor regimuri.

Știu că unele dintre cele mai frumoase exemple grecești au fost construite în perioada numită democratică, că există o pictură elvețiană deloc neglijabilă și că zgârie-norii americani pot fi considerați opere de artă. Dar nu mă pot împiedica să consider că arta constituie pe de o parte un lux, iar pe de altă parte o căutare pasionată a adevărului, și că democrației moderne, care tratează luxul cu o condamnare puritană și consideră că poartă în sinea ei tot adevărul de care are nevoie umanitatea, îi lipsește talentul în domeniul estetic.

Priviți Franța, căreia Vechiul Regim i-a lăsat moștenire Place Vendôme, iar Noul Beaubourg; Vechiul, Palatul Regal, Noul, coloanele lui Buren; Vechiul, Louvre-ul, Noul, piramida sa. Comparați acțiunea vechilor mecena și cea a „sponsorilor” privați sau a administratorilor publici de astăzi.

Bunul gust fiind, pentru a-l parafraza pe Descartes, lucrul cel mai prost împărțit în lume, este și cel mai puțin democratic.

CAPITOLUL XVII

PENTRU CĂ DEMOCRAȚIA NU A FUNCȚIONAT CU ADEVĂRAT NICIODATĂ...

Această declarație poate părea stupefiantă în epoca noastră, când toată lumea crede că e singurul regim viabil, dar hai să aruncăm o privire către marile democrații din istorie.

Democrația ateniană era fondată pe sclavie, fiecare cetățean ateniian posedând în medie cinci sclavi. Cu siguranță, exista egalitatea cetățenilor, dar nu și cea a locuitorilor, de vreme ce o șesime din populație era proprietara celorlalte cinci șesimi.

Republica romană nu a fost prea democratică. Formula *Senatus Populusque Romanus* adică faptul că Roma se considera o societate formată din două pătri, patricienii și plebeii, cărora trebuie să le adăugăm o a treia: sclavii care, începând cu secolul al III-lea, au devenit atât de numeroși, încât plebeii au fost scutiți să mai muncească.

Democrația elvețiană este, cu siguranță, cea care poate fi admirată cel mai mult, dar este o democrație directă, compensată în mare măsură de structurile tradiționale ale societății, în particular de cele ale cantoanelor. Elvețianul care votează o face, în general, asupra unor chestiuni care sunt de resortul și competența sa.

Democrația engleză este considerată ca fiind întemeiată pe *Magna Charta*, pe care baronii revoltați au obținut-o cu forța de la Ioan Fără de Țară în 1215. Articolele principale ale acestui document garantau drepturile feudalilor și privilegiile orașelor. De-abia în 1679 libertatea individuală a început să fie garantată prin *habeas corpus*. Scăderea progresivă a puterii regale era compensată în mare parte printr-o structură socială care, oficial, avea două pătri - lorzii și membrii Camerei Comunelor - dar, în realitate, existau trei niveluri: lorzii, acea gentry care în scurt timp s-a amestecat cu marea burghezie, și poporul de rând. Clasa mijlocie însăși era împărțită, din punct de vedere social, în trei straturi: upper middle class, middle middle class și lower middle class, având deasupra the upper class și dedesubt the lower classes, la plural. Atât timp cât s-a menținut această coloană vertebrală, Marea Britanie a rămas, în ciuda limitelor teritoriului și populației sale, o națiune grandioasă, în care conceptul de „gentleman”, fondat mai întâi pe o diferență de rasă, apoi de clasă, și în cele din urmă de cultură, a asigurat reglementarea fluxului social ascensional.

În toate acestea, monarhia juca un rol simbolic esențial, dar fără responsabilități politice veritabile. Atunci când, sub presiunea Camerei Comunelor, regii au început să fabrice lorzi pe bandă rulantă pentru a dilua calitatea în cantitate, societatea engleză a început să se clatine, cu rezultatele pe care le cunoaștem. Din fericire, legislația britanică a permis conservarea câtorva mari averi care asigură țării un anume echilibru în continuitate.

Democrația americană a fost întemeiată de aristocrați precum Jefferson și Hamilton, și puțin a lipsit ca Washington să devină rege. De atunci, câteva elemente, mai degrabă sociale decât politice, au jucat un rol în atenuarea defectelor

democrației:

- marile familii: americanilor li se pare firesc ca președinții americani să fie înrudiți îndeaproape, ca un președinte să-și numească propriul frate în postul de ministru al Justiției, că un altul îi încredințează soției sale organizarea sistemului de sănătate publică;

- marile averi: de exemplu, principalele ambasade americane sunt acordate în mod sistematic unor political appointees, adică donatorilor care l-au susținut financiar pe președinte;

- marile universități din Ivy League: acestea formează o elită tradițională, cimentată pe un mod de viață comun, convingeri comune și, adesea, căsătorii contractate în același mediu;

- societățile secrete create pe lângă marile universități: membrii lor dețin o mare parte a puterii politice;

- tradiția religioasă protestantă: aceasta face ca orice reușită materială să fie percepută ca o răsplată divină;

- respectul unanim pentru Constituție ca instituție sacră;

- alegerea președintelui republicii de către Colegiul electorilor;

- acceptarea generală a diferențelor dintre nivelurile de trai, consacrand reușite profesionale mai mult sau mai puțin însemnate; astfel, salariul unui patron poate ajunge de cinci sute de ori mai mare decât cel al unui angajat.

Totuși, este adevărat că Statele Unite au făcut din democrație un sistem absolut pe care pretind să-l impună lumii - atitudine care provine în același timp dintr-o nevoie de hegemonie firească pentru o mare națiune, dintr-un mesianism moștenit de la puritani și din convingerea justificată potrivit căreia expansiunea doctrinei democratice este benefică pentru deschiderea unor noi piețe - dar se observă că versiunea neîndulcită în vreun fel pe care o rezervă exportului diferă considerabil de cea domestică.

A contrario, să ne oprim asupra istoriei democrației franceze.

Ea a fost, la început, opera burgheziei. Poporul, cei neînsemnați, nu au profitat de loc de pe urma ei în faza inițială, servind mai ales drept carne de tun pentru armatele Republicii, apoi ale Imperiului, apoi iarăși ale Republicii. Pe măsură ce ideile sociale - care nu sunt în mod necesar democratice - avansau ineluctabil, a trebuit să se renunțe la votul cenșitar, această aberație a cupidității, și să fie înlocuit cu votul universal, această aberație a inteligenței. Forțele populare fremătau de la Revoluția franceză care, din punctul lor de vedere, fusese ratată, iar burghezia n-a ezitat să le zdrobească atunci când n-au mai avut decât o cale de expresie, aceea a Comunei din Paris. S-a văzut bine, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și al războiului din Algeria, că Franța nu se reconciliase cu ea însăși, fapt deloc surprinzător dacă ne gândim că e singura țară în lume care are o sărbătoare națională și un imn de stat care celebrează divizarea și nu unirea. În mai puțin de două sute de ani, Constituția a fost schimbată de șaisprezece ori, prin aventura colonială s-a violat unul dintre principiile de bază ale democrației, dreptul sacrosanct al popoarelor de a dispune de ele însele, și nu a fost ales prin sufragiu universal deci un conducător cu adevărat mare. Democrația a avut parte de câțiva,

fie, de la Napoleon la de Gaulle, dar nici unul nu a fost adus la putere de mașină electorală care, în Franța, nu a servit niciodată decât pentru distilarea mediocrității, când nu a contribuit decisiv la înflorirea corupției.

O spun deschis: sunt democrat cu moderație și doresc să scutur petalele margaretei democratice, în Elveția, aș fi putut fi un democrat pasionat; în Statele Unite, unul puțin entuziast; în Franța, democrația nu mă atrage deloc.

CAPITOLUL XVIII

...IAR ACUM, NU MAI POATE FUNCȚIONA DELOC

În frumusețea concepției sale originale, pe care n-am nici un motiv s-o neg, democrația înseamnă, făcând abstracție de rezonanțele ei populiste, egalitariste, revoluționare, demagogice, moralizatoare, că este bine ca membrii unui anumit grup să-și aleagă conducătorii și că e bine ca acești conducători să ducă la îndeplinire mandatul care le-a fost acordat, adică să respecte opinia celor care i-au instalat în funcție. Până aici nu e nimic de criticat, cu excepția faptului că alegătorii lor nu au neapărat dreptate, și e posibil ca alegătorii unui alt candidat să se înșele mai puțin.

Am exprimat deja rezervele pe care le am față de noțiunea de opinie colectivă. Dar voi merge până la a recunoaște că, atât timp cât o consideram ca suma algebrică a diverselor opinii individuale, îi puteam apăra nu doar existența, ci și legitimitatea. Presa însăși a jucat un rol destul de onorabil în această chestiune, atât timp cât a avut organe care să predice idei contrare. Din nefericire, totul s-a schimbat: mijloacele contemporane de informare în masă fac opinia publică nu doar iluzorie, ci și derizorie. În zilele noastre, cvasiunanimitatea este un fapt obișnuit, grație procedeele de manipulare a informației cărora, potrivit experților, nu le rezistă decât 7% din populație, dar nu mai poate fi vorba de o opinie sinceră și independentă. Imensa majoritate a publicului se impregnează, pur și simplu, cu gândirea unică pe care i-o inoculează zilnic diverse organe de informare și de dezinformare (care nu diferă decât prin nume și repetă neîncetat practic același lucru).

Trebuie să observăm următoarele fapte:

- într-un regim autoritar, trebuie să ne supunem autorității și putem crede ceea ce vrem;
- într-un regim totalitar, putem, în cazuri extreme, să nu ne supunem autorității, dar este indispensabil să gândim la fel ca aceasta;
- într-un regim de democrație absolută, nu mai putem să gândim decât în felul în care gândește autoritatea și, în consecință, noțiunile de supunere sau nesupunere sunt depășite. La așa ceva se referea Orwell când arăta cum eroul său ajungea să-și iubească tortionarul.

Dacă democrația este legată indestructibil de opinia publică, mass media democratice au făcut imposibilă orice veleitate pentru democrație.

CAPITOLUL XIX

PENTRU CĂ, TOTUȘI, PUTEM ALEGE

Propaganda actuală tinde să ne facă să credem că omenirea nu are de ales decât între democrație, sursă a tuturor lucrurilor bune, și totalitarism, sursă a tuturor relelor.

Este fals.

Putem, desigur, să aderăm la o teorie care afirmă că, în cursul istoriei, toate popoarele au avut de suferit sub regimuri dezastruoase, că Statele Unite ale Americii au dat naștere unei Constituții ideale, sub domnia căreia egiptenii, sumerienii, grecii din veacul lui Pericle, mandarinii chinezi și aborigenii din Australia ar fi fost mai fericiți, și că acum se cuvine ca această constituție să le fie impusă tuturor popoarelor lumii, fie că ele o vor sau nu.

Pe de altă parte, putem să arătăm mai mult respect și curiozitate și să observăm că există și alte mijloace de alegere a guvernanților decât cele democratice. Să nu-mi fie citat Churchill:

„Democrația este cel mai rău dintre toate regimurile, cu excepția celorlalte.” Butada e nostimă, dar nu înseamnă, literalmente, nimic. Nu trebuie decât să cercetăm istoria pentru a vedea că alte sisteme au dat rezultate bune.

Monarhia mai mult sau mai puțin ereditară, opusă democrației pe de o parte, „tiraniei” (adică dictaturii) de cealaltă parte, a fost regimul cel mai răspândit în lume vreme de mii de ani. Era atât de populară, încât evreii înșiși, în pofida sfatului înțelepților lor, au cerut să aibă un rege pentru a „face ca toată lumea” (Samuel 1, VIII, 5). Importanța eredității a fost adesea hotărâtoare: în Egiptul antic, nu ajungea să fii fiu de faraon pentru a aspira la domnie, trebuia să fii fiul faraonului și al surorii acestuia. Statele Unite ale Americii au depus mari eforturi pentru a-1 face pe Hirohito, cel de-al 124-lea împărat al Japoniei, să mărturisească faptul că nu era de origine divină. Albert Camus, care cu greu ar putea fi suspectat de reacționarism, îi definea pe adevărații monarhiști ca „aceia care împacă dragostea adevărată pentru popor cu dezgustul față de formele democratice”.

Să precizăm: monarhia ereditară nu era un mod de alegere a guvernantului, ci mai degrabă un mijloc de a evita necesitatea alegerii guvernantului, alegerea inițială fiind făcută o dată pentru totdeauna, fie prin deliberarea pairilor, fie prin luptă, fie ca urmare a unui accident atribuit divinității, iar această opțiune se perpetua din două motive: unul ținând de credința în transmiterea ereditară a calităților conducătorului („sângele apă nu se face”, „ce naște din pisică, șoareci mănâncă”), celălalt rezultând dintr-o constatare elementară: instalarea noului conducător necesită întotdeauna eforturi, bani și, uneori, vărsare de sânge, de care e mai bine să se facă economie.

În timpul regimului republican, romanii alegeau doi consuli care, în caz de nevoie, cedau locul unui dictator unic și temporar, care trebuia să fi fost odată consul și pe care îl desemna unul dintre cei doi consuli în exercițiu, în urma unei trageri la sorți.

Deși patrician, Iulius Cezar s-a lăsat adus la putere de către plebe, cu prețul unui război civil. După el, Imperiul Roman a recurs la sistemul adopției, constând în

desemnarea conducătorului de către predecesorul său. Sistemul acesta a avut mai mult sau mai puțin succes vreme de sute de ani, până când a fost înlocuit de sistemul aclamațiilor: atunci, legiunile l-au numit împărat pe generalul lor favorit, creând astfel o instabilitate care, în cele din urmă, a dus la pieirea statului.

Monarhia electivă, aflată în întregime în mâinile nobilimii, în asemenea măsură încât votul nefavorabil al unui singur nobil putea conduce la eșecul unor alegeri, a cunoscut, totuși, epoca sa de glorie în Polonia.

Diferite țări au cunoscut regimuri oligarhice care și-au îndeplinit perfect funcția: nu știm ca republica venețiană sau cea genoveză să se fi plâns prea tare de acest sistem pe care l-au adoptat.

Dacă sistemul acordării de părți din domeniul regal nobililor care renunțau la putere a dat rezultate deplorabile în Rusia - țara fiind divizată la maximum de către prinții care doreau să-și doteze echitabil descendenții - feudalitatea occidentală, cu articulațiile sale organice dintre suzerani și vasali, a pus bazele lumii în care trăim.

Atât în „tiranie” cât și în democrație, grecii din antichitate desemnau aproape o mie dintre magistrații lor prin tragere la sorți, modalitate care avea meritul de a acorda cel puțin o șansă competenței și virtuții.

În toate civilizațiile, votul a constituit adesea un mod de desemnare a guvernanților, dar, de obicei, era un vot rezervat unor pairi, șefi de trib, patriarhi, războinici care-și dovediseră meritele. Hugues Capet a fost purtat pe scut de seniori care îi erau aproape egali, iar împăratul Sfântului Imperiu era ales de electori ereditari.

Papa este ales de colegiul cardinalilor, care, la rândul lor, au fost numiți de către papă și aleși dintre episcopi, și aceștia numiți de către papă. Suntem departe de sufragiul universal.

Unii dictatori, care au preluat puterea în urma unui război civil, a unui război între state, a unor intrigă sau a unei lovituri de stat, nu au fost întotdeauna conducători răi, mai ales în comparație cu un Hitler, ales în maniera cea mai democratică cu putință.

Clasele conducătoare se recrutează în general prin ereditate sau prin cooptarea matrimonială, dar funcțiile lor diferă de la o țară la alta. Aristocrația franceză a fost legată la început de posesiunea pământurilor, cea rusească s-a constituit practic exclusiv în slujba țarului. Un nobil portughez care nu mai are mijloacele de a duce un „traî nobil” își pierde noblețea.

Orice autoritate presupune asentimentul celor care i se supun, chiar și atunci când nu se bazează pe democrație. „Sunt conducătorul lor, trebuie neapărat să-i urmez”, spunea un ofițer francez, reluând fără să știe gândurile lui Burke: „Cei care pretind să conducă trebuie, într-o mare măsură, să urmeze. Ei trebuie să-și conformeze directivele la gustul, talentul și caracterul celor pe care vor să-i comande.” Un ambasador francez se extazia în fața ușurinței cu care se făcea ascultată Ecaterina cea Mare. Ea a răspuns, râzând: „Mă informez pentru a ști ce-ar dori ei să facă, apoi le poruncesc chiar acest lucru.”

Dacă faptul acesta este adevărat, nu există autoritate care să poată fi uzurpată în mod durabil, dar, pentru ca ea să rămână legitimă, guvernanții nu trebuie să

depindă de capriciile celor guvernați. Se întâmplă ca democrația să furnizeze această garanție; se întâmplă și ca ea să n-o furnizeze și, în orice caz, sunt și alte regimuri care o oferă la fel de bine ca ea.

CAPITOLUL XX

PENTRU CĂ DEMOCRAȚIA E RAREORI DEMOCRATICĂ

Încă o dată, nu neg aspectele seducătoare ale ideii democratice, dar nu văd că democrația reală și-ar ține promisiunile.

Ca mijloc de desemnare a guvernanților, ea este expusă tuturor trucurilor electorale: de o parte a Atlanticului se interpretează greșit cu bună știință buletinele de vot, de cealaltă parte sunt chemați morții la urne; nu a trecut mult de când, în marea epocă a referendumurilor, pe țărmul opus al Mediteranei, urnele erau umplute dinainte. Chiar și atunci când nu se ajunge până acolo, sistemul de campanie electorală subvenționată și mediatizată falsifică toate datele; cât despre promisiunile electorale, ne întrebăm cum de-i mai pot impresiona pe alegători: „Sunt om politic și, în calitate de om politic, am prerogativa de a minți de câte ori vreau”, proclama fără jenă Charles Peacock, prieten cu Bill Clinton.

Ca etică, democrația este profund dezamăgitoare. Ea nu suportă nici o altă teorie, nici un alt mod de viață decât ale sale. Se pretinde tolerantă, dar nu se tolerează decât pe sine. Atunci când, într-o țară ca Franța, 15% dintre alegători au o atitudine pe care ea o respinge, îi ostracizează după ce modifică legea electorală astfel încât aceștia să nu beneficieze de nici un fel de reprezentare. Atunci când, în țări precum Austria și Italia, un partid pe care ea îl respinge ajunge, pe căi perfect democratice, să se apropie de putere, strigătele se aud până departe. Libertatea de a gândi altfel decât ea o sufocă peste tot cu blândețe. Și când are nevoie să-și încalce propriile dictate, nu ezită să o facă. Aventurile coloniale ale Franței și Marii Britanii stau mărturie în această privință. Mai recent, intervenția americană în Somalia sau agresiunea NATO împotriva Iugoslaviei dovedesc că democrațiile sunt perfect capabile de a comite crime de război în numele drepturilor omului.

Ca sistem de guvernare, democrația se ridiculizează pe sine în fiecare clipă. Orice manifestație de stradă care întrerupe traficul, orice blocare a străzilor, orice grevă a funcționarilor care-mi împiedică circulația sunt pe deplin antidemocratice nu doar pentru că atentează la drepturile cetățeanului, ci pentru că autorizează minoritățile să oprească majoritatea. Ar părea evident că, într-o democrație demnă de acest nume, fiecare trebuie să aibă mijloacele de a se exprima fără a-și leza vecinul.

Dacă adăugăm la aceasta diferitele ocazii în care parlamentul nu consultă națiunea în privința unor probleme majore (cum ar fi abandonarea suveranității sau a valorilor morale tradiționale, agresiunile armate declanșate fără declarație de război, stabilirea pedepselor pentru violatori și ucigașii de copii), vom vedea că democrația în funcțiune nu este decât un simulacru de democrație.

CAPITOLUL XXI

CE M-AR PUTEA FACE SĂ DEVIN PUȚIN MAI DEMOCRAT

Să recapitulăm.

Sunt democrat doar cu moderație pentru că sunt bombardat prea mult cu afirmații despre idealul democratic; pentru că nu sunt convins de excelența infailibilă a metodelor democratice pentru alegerea guvernanților; pentru că nu mi se pare credibil faptul ca același sistem să aibă aceleași virtuți în toate epocile și în toate regiunile; pentru că mă îngrijorează soarta minorităților pe care majoritățile au tendința de a le zdrobi; pentru că însuși cuvântul „democrație” nu mi se pare că ar mai avea un sens foarte clar; pentru că noțiunea de „popor” în numele căreia democrația caută să se impună nu mi se pare, nici ea, prea limpede; pentru că, în zilele noastre, calitățile democrației se postulează, mai degrabă decât să fie demonstrate; pentru că democrația, așa cum este ea practică în epoca noastră, are toate defectele religiilor obscurantiste, fără a avea și virtuțile acestora; pentru că filozofia drepturilor omului mi se pare net inferioară celei a îndatoririlor; pentru că democrația se bazează pe o confuzie între binele public și capriciile publicului; pentru că ea conduce fără greș la diverse forme de totalitarism; pentru că preferă principiul cantității în detrimentul principiului calității; pentru că, predicând egalitatea, este în mod necesar entropică; pentru că, mereu căutând să impună utopii, recurge cu dragă inimă la teroare; pentru că nu este o formă de viață conformă cu natura; pentru că o consider nocivă pentru cultură și civilizație; pentru că nu funcționează decât cu condiția de a fi temperată din plin de principii antidemocratice; pentru că mass media actuale privează cetățeanul de orice șansă de a formula o judecată independentă; pentru că e greșit să se pretindă că nu există alternativă la democrație; pentru că democrația tinde să se renege pe sine de câte ori are ocazia.

Anticipiez întrebarea care nu va întârzia să-mi fie pusă: „Ce altceva propuneți?”

Răspunsul nu face obiectul acestui opuscul. Am spus, de altfel, care regimuri se bucură de simpatiile mele personale. Aici, cred că am arătat destul de convingător că omenirea a găsit adesea mijloace de a se guverna care nu erau deloc democratice și care, totuși, au fondat mari civilizații. În schimb, nu am știință de vreo mare întreprindere industrială sau comercială care să se guverneze democratic. Nu am auzit niciodată vreun dirigor consultându-se cu percuționistul sau cu vioara întâi în privința interpretării unei simfonii, nici un bucătar supunându-se opiniei majoritare a ucenicilor - și cu atât mai puțin celei a clienților - pentru gătirea unui sos. Și nu văd de ce însuși destinul comunităților noastre, adică al nostru, ar trebui să fie dirijat prin metode care, de altfel, și-au dovedit din plin ineptia.

De asemenea, resping tendința contemporană care constă în a crede că trebuie să fii democrat dacă ești creștin, sub pretextul că principiile creștine și cele democratice interfera în anumite aspecte. Bineînțeles, ele coincid în privința respectului datorat omului, dar în nici un caz nu sunt identice în ceea ce privește structura ideală a societății. Credeți-mă, dacă bunul Dumnezeu ar fi fost democrat, ne-ar fi făcut șl pe noi să o știm.

„Atunci, se insistă, dacă vă dăm dreptate, dacă respingem dezgustați democrația așa cum este ea practică astăzi, ce regim ar trebui să adoptăm?”

Eu vreau cu dragă inimă să devin puțin democrat, dacă se aplică strict concepția lui Henry Ford.

„Democrația al cărei partizan sunt, scria el în autobiografie, este cea care le dă tuturor aceleași șanse de reușită...” (până aici, toată lumea e de acord) „... potrivit capacității fiecăruia”. Și în punctul acesta toți veritabilii democrați moderni se revoltă, căci, fără a o spune deschis, ceea ce ei nu acceptă defel este faptul că oamenii nu au aceleași capacități, și au dreptate: a accepta lucrul acesta ar însemna dezvăluirea adevăratei fețe a angrenajului ierarhiei. Iar a accepta că aceste capacități diferite sunt încununate de reușite diferite înseamnă, mai rău, a recunoaște că locul de frunte li se cuvine celor mai buni.

Dar Henry Ford merge încă și mai departe: „Cea pe care o resping eu, continuă el fără teamă, este democrația care pretinde să acorde numărului autoritatea care aparține de drept meritului.”

Meritul opus numărului! Autoritatea atribuită meritului! Mi se pare, mister Ford, că nu despre democrație vorbiți dumneavoastră. Nu e oare mai degrabă o definiție a aristocrației cea pe care o enunțați?

Desigur, în sistemul nostru partea cea mai dificilă va consta în recunoașterea meritului căruia îi va fi atribuită autoritatea. În afaceri, în comerț, el se măsoară destul de ușor în funcție de beneficii. Lumea politicii este mai complexă. Încă nu știu ce fel de meritometru ar fi cel mai convenabil pentru epoca noastră și pentru această țară.

Dar, cu sinceritate, sunt din ce în ce mai sigur că nu este vorba de urna de vot.